

ROMAN

BUKALEMUNLAR
KİTABI



JOSÉ EDUARDO
AGUALUSA

PORTEKİZCE ASLINDAN ÇEVİREN
BENİ DE SA MATOS PAIXAO



Ben bu evde doğdum ve büyüdüm. Buradan hiç ayrılmadım. Alacakaranlıkta, bedenimi pencerelerin camına yaslayıp gökyüzünü seyre dalarım. Yüksek alevleri, dört nala koşan bulutları ve üstlerindeki meleklerin saçlarındaki kıvılcımları sallamalarını, geniş, aevli kanatlarındaki çırpışlarını izlemeyi severim. Hep aynı gösteri. Yine de her öğleden sonra buraya gelip kendimi eğlendiririm ve sanki ilk kez görüyormuşçasına duygulanırım. Geçen hafta Félix Ventura her zamankinden daha erken geldi ve beni yukarıdaki vahşi mavilikte, kuyruğunda yanan ateşi söndürmeye çalışan bir köpek misali daireler çizerek koşan kocaman bir buluta gülerken görünce şaşırıldı. “Ah, inanamıyorum! Gülüyor musun sen?”

Yaratığın şaşkınlığından rahatsız olmuşum. Korktum ama tek bir kasımı bile hareket ettiremedim. Albino güneş gözlüğünü çıkardı, ceketinin iç cebine koydu, ceketini yavaşça, dalgın dalgın çıkardı ve dikkatlice bir sandalyenin arkasına astı. Bir plak seçti, eski pikabın tablasına koydu. *Acalanto para Um Rio*, Dora adlı, lakabı ağustos böceği olan Brezilyalı bir şarkıcı, sanırım 70’lerde ünlüydü. Albüm kapağı bana bunu düşündürüyor. Sırtında büyük kelebek kanatları olan güzel, siyahi bir kadının bikini bir fotoğrafı var.

“Ağustos Böceği Dora, *Acalanto para Um Rio*, Günümüzün Büyük Hiti.” Sesi havada yankılanıyor. Son birkaç haftadır bu, alacakaranlığın müziği oldu. Şarkının sözlerini ezbere biliyorum.

“Hiçbir şey geçip gitmez, hiçbir şey sona ermez

Geçmiş

uyuyan bir nehir

ve hafıza bir yalandır

birçok şekle girer.

Nehrin suları uykuda

ve kucagımda günler uykuda

uykuda

hüzünler uykuda

acılar,

uykuda.

Hiçbir şey geçip gitmez, hiçbir şey sona ermez

Geçmiş

uyuyan bir nehir

ölü görünüyor, zar zor nefes alıyor

onu uyandırdığın anda

telaş içinde canlanacak gibi.”

Félix piyanonun son notalarının da ışıkla birlikte solmasını bekledi. Sonra koltuklardan birini, neredeyse hiç ses çıkarmadan, pencereye bakacak şekilde çevirdi. Sonunda oturdu. Bir iç çekişle bacıklarını uzattı.

“Bak sen! Sayın alt tabaka gülmeyi de bilirmiş?! Olağanüstü bir yenilik...”

Üzgün görünüyordu. Yüzünü bana doğru yaklaştırdı, gözbebeklerinin kan çanağı gibiydi. Nefesi bedenimi sardı. Ekşi bir sıcaklık.

“Kötü bir cildin var. Akraba olmalıyız.”

Bunu bekliyordum. Konuşabilseydim, kaba bir cevap verirdim. Ancak ses tellerim yalnızca gülmeme izin veriyor. Bu yüzden yüzüne vahşi bir kahkaha atmaya, onu korkutabilecek, benden uzaklaştırabilecek bir ses çıkarmaya çalıştım ama sadece zayıf bir homurdanma sesi çıkarmayı becerebildim. Geçen haftaya kadar albino beni hep görmezden gelirdi. Ama beni gülerken duyduğundan beri eve daha erken gelmeye başlamıştı. Mutfağa gidiyor, elinde bir bardak papaya suyuyla dönüyor, koltuğa oturuyor ve gün batımını benimle paylaşıyor. Konuşuyoruz. Daha doğrusu o konuşuyor, ben dinliyorum. Bazen gülüyorum ve bu onun için yeterli gibi görünüyor. Bizi birbirimize bağlayan bir dostluğun yeşerdiğini hissediyorum. Bazı cumartesi geceleri, albino eve kızlarla gelir. Balıkçıl gibi ince bacakları olan, uzun boylu ve elastik ince kızlardır bunlar. Bazıları korkuyla içeri girer, tiksintilerini gizlemeyerek ona bakmadan sandalyelerin kenarına otururlar. Küçük yudumlarla meşrubat içerler ve sessizce soyunurlar,

sırtüstü uzanıp, kollarını göğüslerinin üzerinde kavuşturup onu beklerler.

Diğerleriyse, daha pervasız olanlar, tek başlarına evin içinde dolaşıp gümüş takımların parlaklığını, mobilyaların asaletini değerlendirir, yatak odasındaki ve koridordaki kitap yığınlarından ve hepsinden öte, fötr şapkalı ve tek gözlüklü beyefendilerin sert bakışlarından, Luanda ve Benguela'nın orta sınıftan, geleneklerine bağlı Angolalı hanımefendilerin alaycı bakışlarından, üniformalı Portekizli subayların şaşkın bakışlarından, 19. yüzyılda yaşamış Kongolu bir prensin yabani bakışlarından, yaldızlı bir çerçevenin içinde sonsuza dek yaşayacak olan ünlü, Kuzey Amerikalı, siyahi bir yazarın küstah bakışlarından korkarlar.

Raflarda plak ararlar. "Sende hiç kuduro* yok mu be adam?" diye soranlar olur ve albinoda kuduro, kizomba, Banda Maravilha grubu ya da zamanın büyük ismi Paulo Flores'in plakları olmadığından en parlak kapaklıları seçerler ve bu genellikle Küba ritimleri olur. Gömleğinin düğmelerini birer birer çözerken ahşap zeminde kısa adımlar atarak dans ederler. Albinonun kuru ve pürüzlü, pembe cildiyle tezat oluşturan mükemmel, siyah, nemli ve parlak ciltleri vardır. Her şeyi görürüm. Ben, bu evin içindeki küçük bir gece tanrısı gibiyim. Gündüzleriyse uyurum.

* Angola'nın travmatik ve uzun süren iç savaşı sırasında doğup büyüyen bir neslin elektronik dans müziğidir. Angola'nın kenar mahallelerinde, ülkenin başkenti Luanda'nın gece kulüplerinde ve gettolarında hayat bulmuştur.

Ev

Ev yaşar. Nefes alır. Bütün gece iç çektiğini duyarım. Geniş kerpiç ve ahşap duvarlar her zaman serindir, öğle vakti güneş kuşları sustursa, ağaçları kırbaçlarsa, asfaltı eritse bile. Ev sahibinin cildindeki bir akar gibi süzülürüm evin duvarlarında. Onlara sarıldığımda kalp atışlarını hissederim. Benimkini. Evinkini. Önemli olan o değil. Bana iyi gelir. Bana kendimi güvende hissettirir. Yaşlı Esperença bazen küçük torunlarından birini yanında getirir. Ülkesinde eskiden kullanıldığı gibi, onları bir kumaş parçasının içine sıkıcı bağlayarak sırtında taşır. Bütün işlerini bu şekilde yapar. Yerleri süpürür, kitapların tozunu alır, yemek yapar, çamaşır yıkar, ütüler. Başını sırtına yaslayan bebek, onun kalbini ve sıcaklığını hisseder, yeniden anne karnında olduğunu sanar ve uykuya dalar. Benim evle ilişkim de buna benzer işte. Daha önce de söylediğim gibi, alacakaranlıkta oturma odasında kalır, pencerelere yapışık bir halde güneşin batışını izlerim. Gece çöktükten sonra farklı odaları dolaşırım. Oturma odası dar ve bakımsızdır, tek çekiciliği çok uzun, çok gururlu, her iki ucundan birer birer yükselen ve evi gözetleyen iki görkemli imparatorluk palmyesine sahip bahçeye açılmasıdır. Oturma odası kütüphaneyle birbirine bağlıdır. Buradan koridora giderken geniş bir kapıdan geçilir.

Koridor, yatak odası, yemek odası ve mutfağa erişim sağlayan derin, nemli ve karanlık bir tüneldir. Evin bu kısmı avluya bakar. Avokado ağacının uzun dallarının arasından süzülen yumuşak, yeşil sabah ışığı duvarları okşar. Koridorun sonunda, salona girerken sol tarafta, üç basamaklı kırık, küçük bir merdiven güçlkle yükselir. Tırmanırsanız, albinonun bile nadiren ziyaret ettiği bir tür çatı katına varırsınız. Burada kasalar dolusu kitap vardır. Ben de oraya çok sık gitmem. Yarasalar duvarlarda baş aşağı, siyah pelerinlerine sarılmış halde uyurlar. Kertenkelelerin, yarasaların yeme düzeninin bir parçası olup olmadığını bilmiyorum. Bilmemeyi tercih ederim. Arka bahçeyi keşfetmemi engelleyen de bu korku aslında. Mutfağın, yemek odasının ya da Félix'in yatak odasının pencerelerinden gül çalıları arasında büyüyen yabancı otlar görülür. Avlunun tam ortasında devasa, yapraklarla kaplı bir avokado ağacı yükselir. Ayrıca meyvelerle dolu, uzun boylu iki yenidünya ağacı ve bir düzine papaya ağacı vardır. Félix, papayanın canlandırıcı gücüne inanır. Yüksek bir duvar bahçeyi kapatır. Duvarın üstü, çimentoyla bir arada tutulan, farklı renklerde cam kırıklarıyla kaplıdır. Onları gördüğüm yerden bana dişleri hatırlatırlar. Bu acımasız hile, çocukların ara sıra duvardan atlayıp avokado, yenidünya ve papaya çalmasını engellemez. Duvarın üzerine bir kalas yerleştirirler ve ardından tırmanırlar. Bu kadar az kâr için çok riskli bir görev gibi geliyor bana. Belki de meyvenin tadına bakmak için yapmıyorlardır. Riskin tadına bakmak için yaptıklarını düşünüyorum. Belki de bundan sonra alacakları riskler, olgun bir yenidünya gibi tadacaktır. Diyelim ki içlerinden biri bir kazmacı oldu.

Bu ülkede her zaman kazmacılara gereksinim vardır. Daha dün televizyonda mayın temizleme süreciyle ilgili bir haber gördüm.

Bir sivil toplum kuruluşunun lideri, sayıların belirsizliğinden yakınıyordu. Angola'da toprağa kaç mayın gömülü olduğunu kimse kesin olarak bilmiyor. On ila yirmi milyon arasında olduğu tahmin ediliyor. Muhtemelen Angolalılardan daha fazla mayın var. O halde, bu çocuklardan birinin kazmacı olduğunu varsayalım. Ne zaman bir mayın tarlasında gezinse, ağzına yenedünyanın belli belirsiz tadı gelecektir. Bir gün yabancı bir gazetecinin merak ve korku karışımı bir ifade takınarak sorduğu bir soruyla karşılaşacak: “Bir mayını etkisiz hale getirirken aklınızdan ne geçiyor?”

Ve hâlâ içinde yaşayan o çocuk gülümseyerek cevap verecek: “Yenedünya, dostum.”

Yaşlı Esperança, hırsızların gelmesinin nedeninin o duvar olduğunu düşünüyor. Bunu Félix'e söylediğini duydum. Albino eğlenerek ona baktı: “Evde bir anarşist olduğu kimin aklına gelirdi?! Kısa bir süre sonra Bakunin okuduğunu da öğrenirsem şaşırımam.”

Böyle dedi ve ona daha fazla aldırış etmedi. Kadın elbette Bakunin'i hiç okumamıştı; aslında hiç kitap okumamıştı, okumayı zar zor biliyordu. Yine de, bazen şarkı söyler gibi tatlı bir mırıltıyla, bazen de evi toplarken birini azarlar gibi yüksek sesle kendi kendine konuşmasını dinleyerek genel olarak hayat hakkında veya bu ülkede bir tür sarhoşluk halinde devam eden hayat hakkında çok şey öğrenirim.

Yaşlı Esperença hiç ölmeyeceğini düşünüyor. 1992’de bir katliamdan sağ kurtulmuş. Huambo’da görevde olan en küçük oğlundan gelen bir mektubu almak için bir muhalefet liderinin evine gitmiş ve o sırada, her yerden üst üste silah sesleri gelmeye başlamış. Oradan ayrılmak, mahallesine dönmek için ısrar etmiş ama izin vermemişler. “Bu çok tehlikeli yaşlı bayan, varsayın ki yağmur yağıyor. Biraz sonra geçer.”

Ama geçmemiş. Silah sesleri bir fırtına gibi güçlenmiş, onlara ve eve doğru yaklaşmış. Félix o öğleden sonra olanları bana anlatmıştı:

“İyi silahlanmış, oldukça da sarhoş holiganlardan oluşan bir isyancı birliği, bir çete, zorla eve girmiş ve herkesi dövmüş. Komutanları, yaşlı kadının adını öğrenmek istemiş. Kadın ona, “*Esperença Job Sapalalo*, efendim,” deyince adam gülmüş, “*Umut*, en son ölür,” diyerek şaka yapmış.* Muhalefet liderini ve ailesini evin arka bahçesinde kurşuna dizmişler. Sıra yaşlı Esperença’ya geldiğinde mermi kalmamış. “Seni kurtaran lojistik oldu,” diye bağırarak komutan. “Bizim en büyük sorunumuz her zaman lojistik olacak.” Sonra onu serbest bırakmış. O zamandan beri Esperença ölüme karşı bağışıklığı olduğunu düşünüyor. Belki de öyledir.”

Bana imkânsız bir şeymiş gibi gelmiyor. Esperença Job Sapalalo’nun yüzünde ince bir kırışıklık ağı var, saçları bembeyaz ama cildi hâlâ sıkı, hareketleri sert ve kesin. Bana sorarsanız, o bu evi destekleyen sütun.

* Esperença, Portekizce’de “umut” anlamına gelir. Kelime oyunu yapılmış.

YABANCI